

Důležité kontexty knihy života

Mgr. Martin Bušina

Úvodní slovo autora

S dětmi, které nemohou vyrůstat ve své rodině, se setkávám již 20 let a to buď přímo nebo prostřednictvím supervizí OSPOD, doprovázejících organizací, či při vzdělávání pěstounů. Poslední dobou často diskutujeme o “Knize života”, kterou ani v roce 2018 nemá velká část dětí, které vyrůstají v pěstounské péči. Odhaduji, že v ústavní péči to bude podobné.

Přitom se domnívám, že “Kniha života” je jen forma (médiu), jejíž podstatou je umění vedení smysluplného a pravdivého rozhovoru s dětmi a mladými lidmi a jejich rodinami tak, aby porozuměly své minulosti, mohly bezpečně prožívat přítomnost a měly tak šanci vytvářet si vlastní otevřenou budoucnost s využitím všech zdrojů ze své původní a pěstounské rodiny. Práce s životním příběhem je v dostupné literatuře považována za metodu, nikoliv za terapeutický model. S tímto tvrzením můžeme souhlasit jen do určité míry. Pravdivé a citlivé vyprávění životního příběhu dítěte, které objasňuje, vysvětluje, vede ke změně jeho očekávání, ukazuje mu zdroje v jeho rodině apod., je samo o sobě již léčivé a tudíž terapeutické. Naše metodika se nevěnuje praktickému návodu “jak vytvářet knihu života”, zde už mají provázející pracovníci, pěstouni i děti k dispozici velmi dobře zpracované metodické materiály. My jsme se pokusili vybrat některá, z našeho pohledu, důležitá kontextová témata, která mohou pomoci provázejícím pracovníkům získat např.:

- **reflektující strukturu nejenom pro knihu života** (Q4C - Standardy kvality v péči o děti vyrůstající mimo rodinu v Evropě)
- **větší uvědomění resilience**, že pokud chceme pracovat s životním příběhem dítěte, měli bychom si uvědomit, jak tento příběh nebo některé jeho části mohou být obtížné a zatěžující pro dítě, pěstouny a celý rodinný systém. Proto je dobré se něco dozvědět o odolnosti rodiny vůči stresu (Resilience rodiny).

-
- základní uchopení tématiky “poruchy vazby” v náznaku a trochu jinak
 - uvědomění si, že pokud chceme podpořit pěstouny a dítě k vyprávění příběhu v bezpečném a respektujícím prostoru, musíme brát vážně skutečnost, že v menší nebo větší míře se budeme setkávat s tématem **ztráty, zármutku, studu a viny**.
 - **sebepoznání a uvědomování si sama sebe** v procesu provázení pěstounských rodin
 - **inspirace pomocí symbolické práce s předměty a pískovištěm**, které mohou provázející pracovníci v praxi realizovat

Přejeme všem čtenářům této metodiky dobrou inspiraci pro práci s pěstounskými rodinami a radost ze svého vlastního osobnostního i profesního růstu.

Martin Bušina

1. Standardy Quality4Childern, bezpečný průvodce pro dítě, jeho rodinu, pěstouny nebo jiné výchovné osoby a orgán péče o dítě.

Píše se rok 2008 a po několika letech mezinárodních analýz a spolupráce vychází v české podobě důležitý a velmi inspirativní materiál. Jsou to “Standardy péče o děti vyrůstající mimo rodinu v Evropě”, zkráceně Quality4Childern (dále jen Q4C). Měl jsem možnost podílet se krátce na získávání některých podkladů za ČR v rámci mého působení v SOS dětských vesničkách a musím říct, že jsem tehdy vůbec netušil, co bude výsledkem velikého úsilí mezinárodního týmu a tří nadnárodních společností - FICE International, IFCO a SOS-Kinderdorf International.

Proč o tom píšu v roce 2018 v souvislosti s Knihou života? Je to proto, že:

- je stále o existenci těchto standardů malé povědomí, stále potkávám ve své praxi mnoho kolegů a kolegyně, které o Q4C slyší poprvé. Je to o to více překvapivé, když všechny organizace, které mají pověření k výkonu SPOD, musely vytvořit své vlastní standardy v době, kdy se právě těmito (Q4C) mohly minimálně inspirovat.
- Standardy popisují stručně a pečlivě tyto 3 procesy:
Proces rozhodování a přijímání (opouštění rodiny), **Proces péče** (pěstounská, osvojení, ústavní) a **Proces ukončování péče** o dítě. To znamená, že jejich dobrá znalost už nám vytváří pevný rámec etap/fází, témat a obsahů, které se zcela jistě mohou objevit v Knize života a to v různých podobách. Bohužel zatím často jako nezodpovězené otázky, tabu nebo pozměněné informace (neodpustím si poznámku, že dokonce i lži).
- Na vzniku Q4C se přímo podíleli i dospělí mladí lidé, kteří nevyrostali ve své rodině, Q4C vzniká na základě reflexe toho, co pro děti a jejich rodiny bylo v průběhu celého procesu péče mimo rodinu důležité a co potřebovaly.

Inspirace, jak k Q4C přistoupit v kontextu vyprávění životního příběhu pomocí Knihy života:

- ✦ Pečlivě si je nastudujte, najdete je na těchto odkazech. Při čtení přihlédněte ke skutečnosti, že se jedná o materiál pro Evropu. **Předpokládáme, že každý klíčový pracovník, pěstoun a supervizor zná právní kontext, ve kterém vykonává svou práci (Úmluva o právech dítěte a Zákon č. 359/1999 o sociálně - právní ochraně dítěte).**

<http://www.sos-vesnický.cz/res/archive/002/000505.pdf?seek=1262638665>

<http://www.q4c.nl> (pro jazykově zdatné)

- ✦ Pokud jste klíčový pracovník provázející pěstouny, zkuste postupně na základě Q4C reflektovat životní příběh každého dítěte a zkuste si pro každé dítě vyhodnotit, jak byly a jsou tyto standardy naplňovány. Věnujte se postupně reflexi Procesu rozhodování a přijímání (Standardy 1-6), Procesu péče (Standardy 7-14), Proces opouštění péče (Standardy 15-18)
- ✦ Zkuste na základě reflexe v bodě 2 definovat rizika, která z toho mohou vyplývat (pro dítě, jeho rodinu a pěstouny)
- ✦ Zkuste se zamyslet nad tím, jak by se pro dítě tato rizika dala eliminovat a jak by k tomu mohlo pomoci vyprávění příběhu pomocí Knihy života.
- ✦ K záznamu můžete použít níže uvedenou tabulku.

Tabulka k zaznamenání důležitých témat ze života dítěte a jeho rodiny

Výstupy kapitoly Standardy Quality4Childern:

Klíčový pracovník zná dobře Q4C

Klíčový pracovník pracuje více vědomě s procesem PP

Klíčový pracovník umí vyhodnocovat rizika, ale díky Q4C je časem umí významně eliminovat

Klíčový pracovník si uvědomuje, že vyprávění příběhu - a to hlavně jeho současnosti, může být pozitivně ovlivněno zvyšujícím se bezpečím a otevřenou komunikací, k čemuž znalost a aplikace Q4C může významně napomoci.

Pokud některé standardy doposud nejsou naplněny, mohou to být důležitá témata, která mohou být v rámci Knihy života znovu vyprávěna, vysvětlována tak, aby se dítě či dospívající mohlo s některými částmi svého života postupně vyrovnat a smířit.

Použitá literatura:

Kolektiv autorů. Standardy pro péči o děti mimo domov v Evropě. Sdružení SOS dětských vesniček. Praha, 2008. ISBN 978-80-254-3

SATIR, Virginia. Kniha o rodině. Praha: Institut Virginie Satirové, 1994. ISBN 80-901325-0-2.

2. Resilience rodiny a resilience pěstounské rodiny

Rodinná resilience je v praxi celkem málo používaný termín a málo kdo se jím skutečně zabývá. Přitom v kontextu pěstounské péče je toto téma velmi důležité, právě proto, že dítě s traumatem potřebuje co největší stabilitu citové vazby/vazeb a zároveň si velmi obtížně umíme představit situaci, že by se v kontextu rodiny, která má celou řadu dlouhodobě neřešených problémů, dal smysluplně a hlavně bezpečně vyprávět příběh dítěte formou Knihy života.

Je to jedna z důležitých věcí, které bychom v doprovázení pěstounských rodin měli věnovat patřičnou pozornost. Pokud má klíčový pracovník provázející pěstouny dlouhodobou poradenskou zkušenost nebo psychoterapeutický výcvik, není většinou potřeba dalších odborníků, aby nebylo dítě, pěstouni či rodina dítěte zatěžovány dalšími kontakty. Pokud ne, měla by provázející organizace disponovat takovými lidmi, kteří společně s méně zkušeným klíčovým pracovníkem pomohou provést pěstouny a dítě složitějšími životními situacemi.

Když se rozhodujeme, zda je vhodný čas začít vyprávět příběh pomocí Knihy života, je zcela jistě dobré mít nějakou základní představu o resilienci pěstounské rodiny, ale i o resilienci jednotlivých členů rodiny.

Co to tedy ta “resilience” vlastně je?

- ✦ **Rodinná resilience je odolnost ve smyslu rezistence, která zahrnuje i potenciál pro obnovu, růst a změnu.**

- ✦ **Rodinná resilience není stabilní rys rodiny, ale dynamická síla, která pomáhá udržovat rodinné fungování při stresu, obnovovat je po prodělané krizi a měnit je směrem k lepšímu, harmoničtějšimu a pro rodinu adekvátnějšimu.**

Pojďme se nejprve podívat na aspekty, které ovlivňují rodinnou resilienci, tak jak se o nich pojednává v již zmíněném sborníku (Sobotková 2015).

Závažnost stresoru

je určována tím, do jaké míry stresor ovlivňuje stabilitu rodiny a jak vysoké nároky představuje vzhledem k reálným možnostem rodiny.

Vulnerabilita rodiny (psychická zranitelnost)

je dána především interpersonálními vztahy a organizační strukturou rodiny.

Zdroje rodiny

rozlišujeme na vnější - sociální podpůrná síť, ekonomická stabilita, kulturní úroveň rodiny a na vnitřní - otevřená komunikace, soudržnost, adaptabilita, rodinná tradice, sdílená duchovní orientace. Bereme v potaz i zdroje individuální - inteligence, zkušenosti, psychická odolnost.

Copingové strategie

způsob zvládnání zátěže...co všechno rodina dělá pro zvládnutí situace. Jaké používá mechanismy a s jakými výsledky v oblasti řešení svých problémů.

Výstižný model rodinné resilience podle Fromy Walshové (Walsh, 2003).

Systém hodnot, přesvědčení	Organizace chodu rodiny	Komunikace řešení problémů
Krize a potíže mají smysl, problém je výzva	Fexibilita, adaptabilita	Jasná komunikace
Naděje a optimismus, důvěra ve zvládnutí potíží	Propojenost, vzájemnost, podpora	Otevřené vyjadřování pocitů, radost a humor
Spiritualita	Vnější zdroje (sít sociální opory, zabezpečení rodiny atd.)	Spolupráce na prevenci a řešení problémů

Inspirace, jak téma resilience rodiny uplatnit v kontextu vyprávění životního příběhu pomocí Knihy života:

Pro začátek se můžeme na provázené rodiny dívat optikou “profilu resilientních rodin” (Sobotková 2015, sborník z konference, str. 46-47, místy doplněno a upraveno). O našem pozorování si děláme poznámky, popisujeme zdroje, definujeme rizika a hledáme cesty k “vyživení”, podpoře resilience pěstounské rodiny:

Podklad pro jednoduchý dotazník a poznámky o resilienci rodiny (Martin Bušina 2017).

- ✦ v rodině je patrné, pozorovatelné, že nalézají (postupně, časem) účinné zvládací strategie a zdroje resilience

1	2	3	4	5
NE	SPÍŠE NE	ANI - ANO ANI - NE	SPÍŠE ANO	ANO

- ✦ provádí, a to průběžně,
- ✦ revizi dřívějších představ, očekávání a nadějí a je patrné, že mají kapacitu, ochotu a odvahu v těchto oblastech provádět změny

1	2	3	4	5
NE	SPÍŠE NE	ANI - ANO ANI - NE	SPÍŠE ANO	ANO

-
- ♦ stojí nohama na zemi a mají snahu přizpůsobit své hodnoty a cíle realitě (v pěstounské péči je to patrné z respektu pěstounů k rodině dítěte a jeho historii)

1	2	3	4	5
NE	SPÍŠE NE	ANI - ANO ANI - NE	SPÍŠE ANO	ANO

- ♦ i přes problémy a obtíže, které je potkávají, zlepšují vzájemnou komunikaci

1	2	3	4	5
NE	SPÍŠE NE	ANI - ANO ANI - NE	SPÍŠE ANO	ANO

- ♦ dopracovávají se k pozitivní a aktivní životní orientaci (i když jim nebyla vlastní)

1	2	3	4	5
NE	SPÍŠE NE	ANI - ANO ANI - NE	SPÍŠE ANO	ANO

-
- ♦ učí se asertivnímu jednání s okolím a odborníky (v provázejícím vztahu můžeme pozorovat zájem, respekt, hledání řešení a převažující proaktivitu nad reaktivitou)

1	2	3	4	5
NE	SPÍŠE NE	ANI - ANO ANI - NE	SPÍŠE ANO	ANO

- ♦ vyznačují se vzájemnou podporou partnerů

1	2	3	4	5
NE	SPÍŠE NE	ANI - ANO ANI - NE	SPÍŠE ANO	ANO

- vybudovaly si a využívají kvalitní podpůrnou sociální síť

1	2	3	4	5
NE	SPÍŠE NE	ANI - ANO ANI - NE	SPÍŠE ANO	ANO

- ♦ umí si zajistit čas na odpočinek a partnerský vztah

1	2	3	4	5
NE	SPÍŠE NE	ANI - ANO ANI - NE	SPÍŠE ANO	ANO

♦ naučili se “cítit v pohodě” i přes těžkou situaci

1	2	3	4	5
NE	SPÍŠE NE	ANI - ANO ANI - NE	SPÍŠE ANO	ANO

♦ učí se nepodmiňovat svou spokojenost zlepšením situace

1	2	3	4	5
NE	SPÍŠE NE	ANI - ANO ANI - NE	SPÍŠE ANO	ANO

♦ naučili se nečekat “až”..., ale žít “teď”

1	2	3	4	5
NE	SPÍŠE NE	ANI - ANO ANI - NE	SPÍŠE ANO	ANO

♦ dokázaly integrovat stresor (nemoc, postižení, ztrátu, odlišnost, zátěž atd.) do příběhu rodiny - stresor tak přestal být nadřazeným prvkem limitujícím rodinné fungování

1	2	3	4	5
NE	SPÍŠE NE	ANI - ANO ANI - NE	SPÍŠE ANO	ANO

- ♦ některé resilientní rodiny se překonáním krize dopracovaly až k pocitu obohacení, k posunu dál (k lepšímu rodinnému fungování, k větší soudržnosti, k větší trpělivosti a toleranci, k objevování spirituální dimenze - ne k náboženské rigiditě, která omezuje sebeúctu jednotlivých členů rodiny)

1	2	3	4	5
NE	SPÍŠE NE	ANI - ANO ANI - NE	SPÍŠE ANO	ANO

Výstupy kapitoly resilience rodiny a resilience pěstounské rodiny:

Klíčový pracovník rozumí pojmu resilience rodiny

Klíčový pracovník rozumí aspektům, které mají na resilienci rodiny vliv

Klíčový pracovník je schopen na základě profilu resilientních rodin přesněji vyhodnocovat situaci v rodinách a podporovat pěstounskou rodinu žádoucím směrem tak, aby “unesla” příběh dítěte, které je v jejich péči.

Použitá literatura:

FRIEDLOVÁ, Martina a Martin LEČBYCH, ed. Psychoterapeutické směry: sborník ze seminářů. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4413-0.

FRIEDLOVÁ, Martina a Martin Lečbych, Symposium rodinné resilience: sborník příspěvků. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4602-8.

3. Koncept vztahové vazby “klasicky” a “tak trochu jinak”

Koncept vztahové vazby by už měli v roce 2017 znát snad všichni pracovníci, kteří pracují v oblasti pěstounské péče. Přesto nás překvapuje, že ve skutečnosti tomu tak úplně není. Protože považujeme toto téma za důležité pro lepší pochopení vnitřního i vnějšího světa dítěte, rozhodli jsme se shrnout zde jen to základní a podstatné. V širším kontextu a na základě praxe si uvědomujeme, že pokud má pěstoun vytvořit dobrý vztah s dítětem, které má za sebou už poměrně složitou historii, je nutné, aby i pěstoun měl dostatečnou a permanentní podporu k procesu budování vztahu s tímto dítětem. To “trochu jinak” znamená právě tento kontext. Proto zde v druhé části této kapitoly přidáváme další téma a to je “životní spokojenost pěstouna”, její mapování a podpora. Proč? Protože pomoci vyprávět dítěti jeho životní příběh může pěstoun (s naší podporou), který je v podstatě spokojený a má naději, že věci mohou být jinak a že všechno nebylo nebo není jen špatné.

Koncept vztahové vazby pochází z 50. let a jeho autorem je John Bowlby. Bowlby (2010) vztahovou vazbu popisuje jako trvalé emoční pouto charakterizované potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s určitou osobou, zejména v podmínkách stresu.

V Bowlbyho práci je patrný důraz na to, že:

- vztahová vazba má instinktivní povahu (dítě se rodí s potřebou, aby na něho někdo reagoval s potřebou interakce a blízkosti)
- se utváří v ranném dětství prostřednictvím vztahové zkušenosti (když je dítě vylekané, má hlad, něco ho bolí a pláče, je ve stresu, má strach apod. Tehdy vyhledává dítě pomoc u osoby, která je mu nejbliž)
- nejčastěji s matkou
- v případě její absence s jinou vztahovou osobou (otec, širší rodina, pěstoun)

Tato raná vztahová zkušenost dává podklad pro vznik vnitřních pracovních modelů, které jsou:

- tvořeny reprezentacemi sebe
- druhých
- vzájemných vztahů, které se potom mohou projevit v “jistém” nebo “nejistém” stylu vztahové vazby. Hazanová a Shaver (1987, 1994) zjistili, že lidé tyto vztahové vzorce chování opakují ve svých blízkých vztazích v dospělém věku.

Musíme vzít v potaz fakt, že Bowlby (1988) upozornil na negativní vztah mezi “nejistým typem” vztahové vazby a duševním zdravím jedince, což je dnes potvrzeno i některými výzkumy, které uvádí, že mezi psychiatrickými klienty najdeme větší počet osob s “nejistou vztahovou vazbou” oproti zdravé populaci (Fonagy et al. 1996) a že klienti s nejistým typem vztahové vazby vykazují více psychických problémů (Cyranowsky et al. 2002).

Typologie vztahové vazby

Pro tuto metodiku a pro inspiraci/motivaci k dalšímu studiu této zajímavé oblasti zde uvádíme 2 modely:

- Model vztahové vazby podle Vrtbovské z roku 2010, která je orientovaná na dětský věk
- Model vztahové vazby v dospělosti podle Bartholomew a Horowitz z roku 1991.

Typologie vztahové vazby podle Vrtbovské 2010:

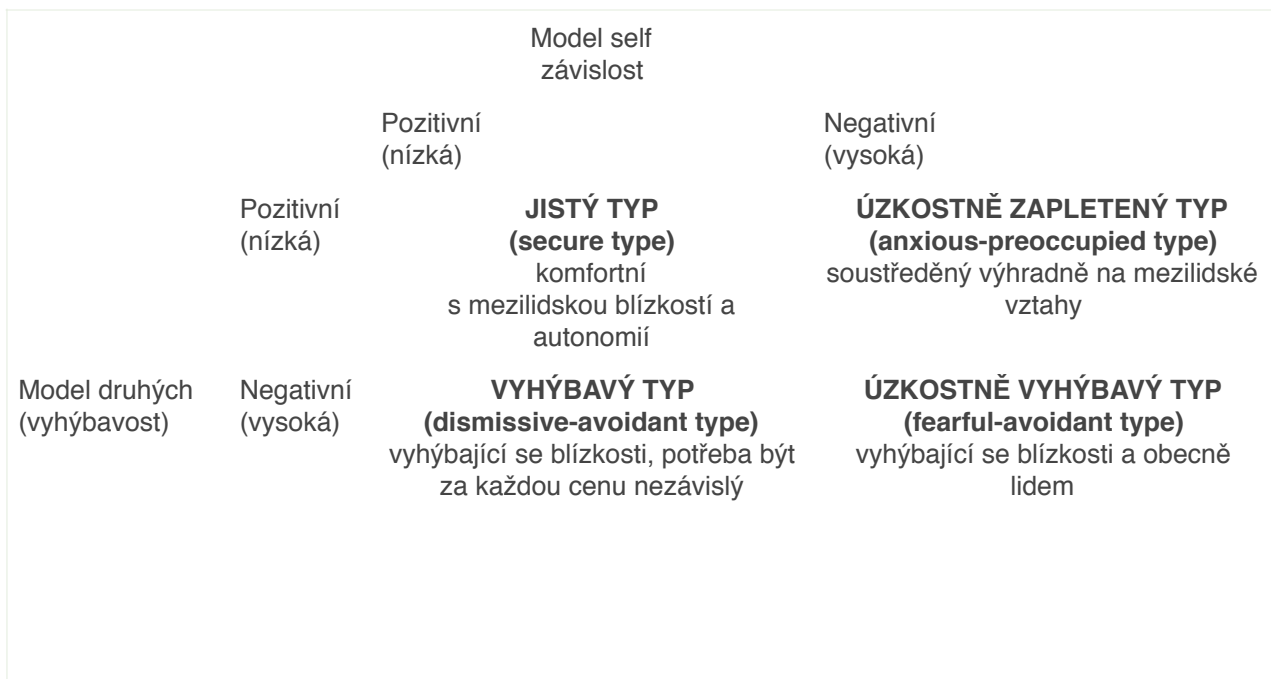
Typologie vztahové vazby podle Vrtbovské 2010

1. Jistá vztahová vazba	<p>Dítě ve stresové situaci vyhledává matku/pečující osobu a je si zároveň jisté tím, že je matka/pečující osoba dostupná. Když se matka/pečující osoba od dítěte vzdálí, bývá rozrušené, když se vrátí, dítě jí vítá a v její náručí se velmi rychle uklidní.</p> <p>Rodiče jsou pro dítě dostupní a přítomní, dítě vyjadřuje svoje potřeby a rodiče je umí správně a citlivě naplnit. V běžné populaci najdeme 55-65% takových dětí.</p>
2. Nejistá vazba úzkostná, ambivalentní	<p>Dítě s úzkostnou vazbou prožívá velmi těžce nejen odchod matky, ale také její návrat. "Lepí se" na matku a neustále vyžaduje její pozornost. Chování dítěte je rozporuplné a chaotické. Rodiče naplňují jeho potřeby podle toho, jak se oni sami zrovna cítí. Takové chování vytváří rozporuplný typ vztahové vazby nebo odpor ke vztahům vůbec. Dítě s úzkostnou vazbou nevěří, že rodiče zde budou vždy bezpečně pro něj,</p>
3. Nejistá vazba vyhýbavá	<p>Dítě s tímto typem vazby může na první pohled působit jako sebevědomé, nezávislé a snadno navazující kontakt. Když matka zmizí, dá se dítě do pláče, ale velmi rychle se nechá ukonejšit cizí osobou a za chvíli si už zase hraje samo. Dítě se zdá méně závislé na matce ve smyslu bezpečného zázemí. Vyhýbavý typ vztahové vazby se vyvíjí u dítěte, jehož rodiče jsou "citově nepřítomní". Tedy nejsou vnímaví a citliví k dítěti, projevují odmítání a odpor a nenaplňují jeho potřeby. Dítě si postupně zvykne je ignorovat a nevyhledává jejich blízkost.</p>
4. Dezorganizovaná vazba	<p>Dezorganizace vztahu je založena na tom, že místo, aby dítě přirozeně zažívalo ve vztahu s rodičem bezpečí, přítomnost rodiče u něj "spustí alarm" a vyvolá negativní očekávání. A to bez ohledu na to, jak se rodič chová. To vede mimo jiné k tomu, že takové dítě má významně snížený práh tolerance stresu.</p> <p>Dítě se poutá krátkodobě k různým dostupným osobám. Pokud nedojde k nápravě ještě v raném věku, je později často ve starším věku diagnostikována citová plochost, disharmonický rozvoj osobnosti, porucha empatie a sociálních vztahů.</p> <p>Mimo jiné se u této skupiny dětí objevuje vyšší hladina stresového hormonu kortizolu. Tento typ vazby se s vysokou pravděpodobností objevuje u dětí, které byly zneužívány nebo týrány blízkou pečující osobou nebo byly opuštěny hned na začátku života a zažívaly střídání prostředí a pečujících osob či byly umístěny v prvních letech svého života v dlouhodobé ústavní péči.</p>

Podle Fahlberga (2011, str. 14) jistá vazba dítěti umožňuje:

- docílit plného intelektuálního potenciálu
- roztrždit to, co vnímá
- logicky uvažovat
- rozvinout sociální emoce
- rozvinout svědomí
- důvěřovat ostatním
- stát se samostatným a soběstačným
- lépe se vyrovnávat se stresem a frustrací
- snížit závist a žárlivost
- překonat běžné strachy a starosti
- zvýšit sebeúctu

Model vztahové vazby v dospělosti podle Bartolomew a Horowitzm 1991:

Výše uvedený model je dále rozpracováván v různých odborných pracích a pro další studium doporučujeme zabývat se vlivem typu vztahové vazby na sociálně-terapeutický a psychoterapeutický proces.

A teď “trochu jinak”

V pěstounských rodinách pak můžeme často sledovat tento rozvíjející se vzorec, viz tabulka:

	Komentáře
Začátek pěstounské péče	V lepším případě jsou pěstouni připraveni a provázeni, ovšem, i když je povinností provázejících organizací mít vypracované standardy, kvalita přípravy i provázení je podle naší zkušenosti z celé ČR dost odlišná.
Pěstounská péče po cca 3-5 letech, někdy i dříve	Obvyklá doba, kdy někteří pěstouni mluví o vyčerpání, stresu či vyhoření. Očekávání, že láska k dítěti jim přinese pěkný vztah, se nenaplnuje. Je to logické. Řada dětí za tak krátkou chvíli bez dobré podpory a pomoci nemůže zpracovat traumatizující zážitky. Pěstouni to často neříkají takto přímo, ale je to obvyklé očekávání - láska od dítěte. A to se často nestane.
Role klíčového pracovníka od začátku provázení až po ukončení pěstounské péče	Naším úkolem v tuto chvíli není jen mluvit o tom, aby pěstouni pochopili a vnímali, co dítě potřebuje, ale potřebujeme SE ZAČÍT ZABÝVAT TÍM, CO POTŘEBUJÍ PĚSTOUNI . <u>Musíme si uvědomit, že i když se pěstounští rodiče stávají pěstouny z mnoha dobrých důvodů, má velká část z nich historii vlastního traumatu.</u>

	Komentáře
Jak to souvisí?	Pro tuto část si chceme uvědomit z konceptu vztahové vazby, že “Jisté zázemí není důležité pouze pro děti, ale obecně pro všechny osoby každého věku, je to jeden z nejdůležitějších bodů” . Lidé jsou schopni nejlépe uplatnit svůj talent, když vědí, že za nimi stojí důvěryhodná osoba, která je podpoří (přijde na pomoc). Odvážná myšlenka pro doprovázení, které je podobné bezpečnému vztahu, který si vytváří dítě se svou matkou nebo rodiči. J. Bowlby nazývá psychoterapeuta/sociálního pracovníka tzv. přechodovým objektem. Pokud pěstoun důvěřuje klíčovému pracovníkovi, vytváří se bezpečný prostor pro jasnější uvažování a sebereflexi.

Základní orientační tabulka životní spokojenosti k rozpracování podle situace konkrétního pěstouna, podklad o mapování témat pro podporu pěstouna (Martin Bušina 2017)

	Hodnotíme na škále 1 (naprosto nevyhovující stav) - 7 (naprosto vyhovující stav)	1 2 3 4 5 6 7	Popis, poznámky
Zdraví/Životní styl			
Práce a zaměstnání/škola			
Finance/Zajištění			
Volný čas/ odpočinek/péče o sebe			
Manželství a partnerství			
Vztah k vlastním a pěstounským dětem			
Kvalita bydlení			

Výstupy z kapitoly Koncept vztahové vazby klasicky a trochu jinak

Klíčový pracovník zná koncept vztahové vazby

Klíčový pracovník zná typologii vztahové vazby podle Vrtbovské

Klíčový pracovník zná model vztahové vazby v dospělosti podle Bartholomew a Horowitz

Klíčový pracovník si uvědomuje, že typ vztahové vazby rodiče se často promítá i do vztahové vazby jejich dětí. Pokud např. rodič/pěstoun bude poskytovat dítěti péči, která způsobí nejistou vyhýbavou vazbu, pak víme, že můžeme terapeuticky pracovat jak s rodičem/pěstounem, tak i s dítětem a že je možné tyto generační či transgenerační vzorce změnit.

Klíčový pracovník si podle aktuální situace rodiny může vytvořit - doplnit svůj dotazník "životní spokojenosti" podle zde uvedeného vzoru, který se dá libovolně rozpracovat.

Použitá literatura:

BOWLBY, John. Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-670-4.

BOWLBY, John. Ztráta: smutek a deprese. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0355-1.

VRTBOVSKÁ, Petra. O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí. Attachment, poruchy attachmentu a léčení. Praha: Scan a Natama, 2010.

“To, co nás dělá emočně nemocnými, nejsou traumata, která utrpíme v dětství, ale neschopnost tato traumata vyjádřit” (Alice Millerová)

Děti, které nemohou vyrůstat ve své rodině se musí vyrovnávat se ztrátou, prožívají zármutek a někdy i pocity studu a viny. Pokud chceme provázet pěstouny a dítě při tvorbě Knihy života, měli bychom o ztrátě, zármutku a pocitech studu a viny něco málo vědět.

V této kapitole nabízíme heslovitě a tabulkově základní informace o těchto většinou složitějších tématech tak, abychom otevřeli další oblast, kterou by klíčoví pracovníci a pěstouni měli začít vnímat. Musíme si uvědomit, že tato témata jsou u dětí permanentně přítomná, samozřejmě v různé míře a intenzitě.

- ♦ První věc, kterou je důležité pěstounům pojmenovat a vysvětlit je fakt, že děti, které jim jsou svěřeny do péče, se ztrátou již přicházejí a že projevy, které ji provázejí jsou přirozené a nemusí nutně znamenat (většinou neznamenaají) jejich nevhodnou nebo nedostatečnou péči.
- ♦ Pro pěstouny je někdy velmi složité vytvořit pro dítě prostor pro truchlení nad ztrátou rodiče či rodičů, když oni sami se na rodiče dítěte zlobí nebo mají vztek. Zde se pěstoun bez podpory klíčového pracovníka často neobejde. Klíčový pracovník by měl mít kompetence proto, aby tuto situaci dokázal s pěstouny i dítětem běžně zvládat.
- ♦ Klíčový pracovník by si měl uvědomit, že práce se ztrátou a zármutkem se může podařit tehdy, pokud se mu podaří kontaktovat pěstouna s jeho vlastním mechanismem zacházení se ztrátou a zármutkem. Poslední 3 roky se nám osvědčuje vzdělávání pěstounů v oblasti práce s jejich vlastní rodinnou mapou a časovou osou, kdy jejich sebezkušenost a uvědomění si vlastních zdrojů ale i např. pravidel omezujících jejich

vlastní sebeúctu způsobuje pozvolné otevření se tomuto tématu a veliké ochoty podpořit v tom i dítě, které jim je do pěstounské péče svěřeno.

- ✦ Když je dítě opuštěno prostřednictvím zanedbání, týrání nebo zneužívání, znamená to utrpení a bolest. Děti potřebují svou bolest potvrdit. Potřebují, aby jim někdo ukázal, jak se těch pocitů zbavit, potřebují čas a podporu. **Žádné opuštěné dítě by se nestalo “toxicky stydlivým” (viz dále), kdyby byl nablízku spojenec, který by dokázal potvrdit jeho bolest a poskytl mu čas, aby ji vyřešil pomocí projeveného žalu.**

Ztráta, když z našeho života odejde blízká milovaná osoba, zemře nebo se odstěhuje, rozvod, rozchod, odchod z domu, umístění dítěte do dětského domova, pěstounské péče na přechodnou dobu nebo do běžné pěstounské péče.

Zármutek je zcela přirozená a zdravá reakce na ztrátu a způsob vyrovnávání se s náročnou nebo zdrcující změnou. Často jí provázejí silné emoce.

I když je ztráta a zármutek přirozenou součástí každého lidského života, musíme si uvědomit, že se zároveň jedná o stresovou situaci, která v případě, že dítě, dospělý nebo celá rodina nedostane včas adekvátní podporu a péči, může mít a často také má negativní vliv na psychické a fyzické zdraví dětí i dospělých.

Na konci 60. let minulého století byla sestavena tabulka zásadních stresových životních událostí, v nichž má každá událost, představující pro organismus určitou zátěž, stanoven počet stresových bodů ukazující na jejich závažnost.

Zkuste si sečíst stresové body za poslední 2 roky nejprve u sebe a potom postupně u pěstounských rodin, které provázíte.

150 - 200 bodů, skupina mírně ohrožená stresovými vlivy

200 - 300 bodů, skupina ohrožená stresovými vlivy

nad 300 bodů, riziková skupina

Doporučujeme vyplnit společně s pěstouny a otevřít diskuzi o jejich stresových událostech a podpůrných opatřeních, která jim můžeme v dané situaci nabídnout.

Stresová životní událost	Počet stresových bodů
Úmrtí partnera/partnerky	100
Rozvod	73
Rozvrat manželství	65
Uvěznění	63
Úmrtí blízkého člena rodiny	63
Úraz nebo vážné onemocnění	53
Sňatek	50
Ztráta zaměstnání	47
Usmíření a přebudování manželství	45
Odchod do důchodu	45
Změna zdravotního stavu rodiny	44
Těhotenství	40
Sexuální obtíže	39
Přírůstek nového člena do rodiny	39
Změna zaměstnání	39
Změna finančního stavu	38
Úmrtí blízkého přítele	37
Přeřazení na jinou práci	36
Závažné neshody s partnerem	35
Půjčka vyšší než jeden průměrný roční plat	31
Splatnost půjčky	30
Změna odpovědnosti v zaměstnání	29
Syn nebo dcera opouští domov	29
Konflikty s tchánem, tchýní, zetěm, snachou	29
Mimořádný osobní čin nebo výkon	28
Manžel-manželka nastupuje či končí zaměstnání	26
Vstup do školy nebo její ukončení	26

Stresová životní událost	Počet stresových bodů
Změna životních podmínek	24
Změna životních zvyklostí	24
Problémy a konflikty se šéfem	23
Změna pracovní doby nebo podmínek	20
Změna bydliště	20
Změna školy	20
Změna rekreačních aktivit	19
Změna církve nebo politické strany	19
Změna sociálních aktivit	18
Půjčka menší než průměrný roční plat	17
Změna spánkových zvyklostí a režimu	16
Změny v širší rodině (úmrtí, sňatky)	15
Dovolená	13
Vánoce	12
Přestupek (např. dopravní a jeho projednávání)	11

Mýty o zármutku a truchlení

- ❖ Člověk se nikdy nemůže přenést přes ztrátu dítěte
- ❖ Čas hojí všechny rány
- ❖ Bolesti uleví porovnání vlastních ztrát se ztrátami druhých lidí,
- ❖ Člověk se musí na truchlení připravit
- ❖ Zlomené srdce se nikdy nezahojí
- ❖ Sdílení ve skupinách lidí, kteří prožívají podobnou ztrátu, usnadňuje zotavení
- ❖ Pokud je člověk silný, měl by se dostat ze žalu bez cizí pomoci-sám.
- ❖ Pokud je člověk po ztrátě schopen žít plnohodnotně svůj život a užívat si, vyjadřuje tím neúctu k osobě, kterou ztratil
- ❖ Člověk by se měl přes ztrátu přenést přibližně do jednoho roku
- ❖ Existují logicky postupná stádia zármutku a truchlení přes která člověk musí projít.
- ❖ Truchlení je projevem slabosti

-
- ❖ Odmítání truchlení je odvážné a ochraňuje ostatní před bolestí.

Pravda o zármutku a truchlení

- ❖ Dopady ztráty a zármutek lze vyléčit
- ❖ Pracovat se zármutkem můžeme hned
- ❖ Člověk je vždy připraven pracovat se ztrátou a zármutkem.
- ❖ Když se vyrovnám se ztrátou a zármutkem i přes to si mohu uchovat vzpomínky a lásku.

Možné dopady neřešeného zármutku

ostrážitost, emoční bolest, snížená ochota riskovat, opatrnost, strach z neúspěchu, nízká energie, ztráta živosti, trápení, osamělost, sebevražedné myšlenky, izolace, bezdůvodný extrémní hněv, sebepohrdání, přetrvávající lítost, pocit nespokojenosti se světem, neschopnost spojit se s ostatními milovanými, závislost, strach z osamělosti, poruchy koncentrace, těžkosti v intimních vztazích, neschopnost dělat změny, podstupování extrémního rizika, ztráta radosti, pocit oběti.

Stud a vina

Zdravá vina je emocionálním jádrem našeho svědomí. Je to emoce, která vyplývá z chování, jež se přičítá našim hodnotám a našemu přesvědčení. Vina předpokládá internalizovaná pravidla a rozvíjí se později než stud. **Podle Eriksona je třetí etapou psychosociálního vývoje polární vyváženost iniciativy a viny.** Toto stadium začíná po dovršení 3 let.

Pro lepší představu použijeme příklad, který uvádí Facing Shame.

“Jedinec, který cítí vinu, může říci: “Je mi hrozně z toho, že jsem udělal něco, co porušuje mé hodnoty”. Nebo může říci: Lituji následků svého chování”. *Když tak činí, jsou hodnoty jedince znovu potvrzovány. Možnost nápravy existuje, což podporuje učení a růst.*

Zatímco vína je bolestný pocit lítosti a odpovědnosti za vlastní jednání, stud je bolestivý pocit o sobě jako jedinci. *Možnost nápravy se zdá pro osobu plnou studu předem vyloučena*, protože stud je podstatou identity...ne výchovným pokleskem. Není se od něj co učit a neotevívá žádnou příležitost k růstu, protože pouze upevňuje vlastní negativní pocity o sobě.

Pro naši práci a tuto kapitolu stačí, když si začneme stud a vinu více uvědomovat u sebe a našich klientů a rozlišovat zdravý stud a toxický stud a zdravou vinu a toxickou vinu. K tomu nám pomůže níže uvedená tabulka.

Musíme si uvědomit, že je veliké procento dětí v pěstounské nebo ústavní péči si může vytvářet svou identitu na základě prožívaného toxického studu např. jsem vadný, defektní jako člověk, jsem omyl, apod...čili na studu založená identita a falešná přesvědčení (percepce). Což může mít celou řadu škodlivých následků a deformovat myšlení dítěte či dospívajícího.

Pro další práci doporučujeme studium knih od Johna Bradshawa, který se problematikou studu a viny ve svých knihách velmi prakticky zabývá.

Pro naši práci se spokojíme s jednoduchou rámcovou tabulkou, která nám ukazuje "optimální situaci". V praxi si pak můžeme na základě znalosti pěstounů, dítěte a jeho rodiny tuto oblast postupně reflektovat a celý systém motivovat a povzbuzovat k žádoucím změnám. Pro dítě bude velmi důležité a cenné zachytit v knize života každý, byť sebemenší zdroj čehokoliv, co povzbudí jeho vlastní sebeúctu.

Tabulka pro záznam míry projevů vřelosti (Martin Bušina 2017)

	vřelost rodičů a širší rodiny vřelost pěstounů a širší pěstounské rodiny	schopnost soucitu se sebou (dítě)	schopnost regulace vlastních emocí - sebeúcta, sebedůvěra (duševní zdraví), dítě	Poznámky Doporučení Konzultace
Dítě 1				
Dítě 2				
Dítě 3				

Tabulka pro záznam odmítání (Martin Bušina 2017)

	odmítání rodičů a širší rodiny odmítání pěstounů a širší pěstounské rodiny	přísnost, přehnaná sekritičnost, automatický odmítavý postoj k některým prožitkům (např. radost, štěstí, apod.), dítě	potíže v regulaci emocí, ostýchavost, stud, vina (různé duševní potíže), dítě	Poznámky Doporučení Konzultace
Dítě 1				
Dítě 2				
Dítě 3				

Výstupy kapitoly ztráty a zármutku, studu a viny

Klíčový pracovník si uvědomuje, že každé dítě, které přichází do pěstounské péče prožívá ztrátu a potřebuje podpořit v jejím zvládnání a vytvoření prostoru pro truchlení.

Klíčový pracovník rozumí tomu, že ztráta je zároveň stresová situace a dokáže orientačně vyhodnotit míru rizika z celkového stresu, který se v pěstounské rodině v období posledních dvou let nachází a podle toho zaměřit svou podporu.

Klíčový pracovník zná rozdíl mezi mýty a pravdou o ztrátě a zármutku.

Klíčový pracovník rozumí pojmům vina a stud. Všímá si míry vřelosti či odmítání ze strany důležitých výchovných osob, které na prožívání viny a studu mají vliv a svými intervencemi reguluje a podporuje vřelé a přijímající chování rodičů dítěte a pěstounů - ve prospěch dítěte.

Použitá literatura:

BOWLBY, John. Odloučení: kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0076-5.

BOWLBY, John. Ztráta: smutek a deprese. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0355-1.

Písemné poznámky z výcviku v Modelu růstu Virgine Satirové.

Sebeznaný klíčový pracovník

Nedávno jsem v úvodu článku od Martiny Kosové o Franklově logoterapii ve sborníku, který se zabývá několika psychoterapeutickými směry, četl dvě zajímavé otázky, které vnitřně rezonovaly s mým pojetím vzdělávání pěstounů, jejich klíčových pracovníků, ale i dalších pomáhajících profesí. V čem? Často mluvím na svých seminářích a v supervizi o důležitosti “sebezkušenosti” a o tom, že není moc bezpečné vypravit se s klienty/uživateli, žáky, pacienty atd. na místa, “kde jsme sami doposud nikdy nebyli”. Jedna z těch rezonujících otázek ze zmíněného sborníku, volně parafrázováno, může vypadat takto: *“Zkuste si představit, že by za Vámi přišel režisér s nabídkou natočit o Vašem životě film a Vy byste souhlasili, jaké dílo by asi vzniklo?”*...a pokračuje v metaforickém vyjádření, že za každým z nás přichází “režisér” s otázkou, o čem je náš život... Zvláště pak v obtížných životních obdobích, která někdy označujeme za hraniční nebo probouzející zážitek, jsme konfrontováni s otázkou smyslu v našem životě.

Není smyslem této metodiky se touto otázkou podrobněji zabývat, jde nám pouze o to, zdůraznit, aby si výše uvedenou skutečnost každý klíčový pracovník uvědomil a stále uvědomoval, pokud se rozhodne provázet pěstouny a dítě při vytváření knihy života. A aby využíval možnosti dalšího vzdělávání a dobré supervize.

Umění vedení rozhovoru s dítětem

Pro naši praxi je dobré si uvědomit, že v rámci provázení pěstounských rodin je rozdíl v přístupu k pěstounům a k dětem a dospívajícím - v rámci vedení rozhovoru, poradenství či terapie.

Několik základních rozdílů pro uvědomění:

- Děti v pěstounské péči (stejně tak v běžné rodině či jiném druhu péče) většinou samy od sebe nevyhledávají sociálního pracovníka, psychologa nebo terapeuta. Nerozhodují o tom zda vstoupí do nějakého druhu péče. Provázející pracovník, který může být zároveň terapeut, tak vytváří kontrakt a spolupráci s pěstouny, což může někdy zásadně ovlivnit charakter kontaktu a to jak pozitivně, tak negativně. Proto bychom vždycky měli dbát na kvalitu kontraktu s pěstouny (budovat otevřený a bezpečný vztah)
- Zejména mladší děti mají menší kapacitu pro introspekci, mají tendenci externalizovat své vnitřní problémy a konflikty a příčiny svých obtíží hledají zejména ve svém okolí (Kocourková, Psychoterapie v dětství a adolescenci, Sborník z konference, str. 150-152)
- Za zásadní rozdíl mezi dospělými a dětmi považujeme charakter vyjadřování a komunikace, která souvisí s vývojovým obdobím, úrovní kognitivních funkcí, úrovní verbalizace, ale také dosažené schopnosti introspekce, sebereflexe a mentalizace. Malé děti komunikují a vyjadřují se zejména chováním a v nejnižším věku somatickými projevy... **Jedním ze základních komunikačních prostředků je hra a prostřednictvím této hry se můžeme dozvědět, co dítě prožívá aniž by to bylo vyjádřeno přímo. Hra pomáhá dítěti při kontaktu s neznámým dospělým odstranit ostych, nejistotu, úzkost atd...a navodit pocit bezpečí a postupně narůstající důvěry.** Pro účel této malé metodiky uvádíme přehledně v tabulce výčet všech možných "médií", která můžeme při práci s dětmi a dospívajícími použít a jejich vhodnost dle věku dítěte. Autory této tabulky jsou Kathryn Geldard a David Geldard.

Média a činnosti vhodné pro různé věkové skupiny při práci s životním příběhem dítěte, (podle Kathryn Geldard a Davida Geldard upravil a doplnil Martin Bušina 2017)

VĚK MÉDIUM	Předškolní od 2-5 let	Základní škola 6-10 let	Ranná puberta 11-13 let	Pozdní puberta 14-17 let
Knihy/příběhy	nejvhodnější	nejvhodnější	vhodné	nejméně vhodné
Hlína				
Konstrukce				
Kreslení				
Malba prsty				
Hry				
Imaginativní putování				
Imaginativní hra				
Figurky zvířátek				
Malba/koláž				
Maňásci/plyšové hračky				individuálně ano
Pískoviště/Sandplay	individuálně			
Symboly/loutky				
Pracovní listy				
Focus box				

Pravidla pro vedení rozhovoru s dítětem

- ❖ tiché, klidné, podnětné a bezpečné prostředí
- ❖ dítě by mělo být odpočaté a mít prostor na odpočinek po společné práci, která může být někdy emočně velmi náročná
- ❖ nehodnotící přístup
- ❖ dítěti nikdy nelžeme
- ❖ aktivní naslouchání

Obvyklá struktura vedení rozhovoru s dítětem

- ❖ vytváření bezpečí a důvěry, budování vztahu (podle věku a kontextu volíme i způsob např. společná hra a jiné techniky)
- ❖ společný cíl rozhovoru - v kontextu vyprávění příběhu, či práce s Knihou života, záleží hodně na dobře sjednaném kontraktu a přípravou pěstounů a dobrém zhodnocení minimálně těch témat, která nastiňuje tato metodika
- ❖ dohoda s dítětem o kontextu rozhovoru, zda u něho budou např. i pěstouni nebo někdo jiný, jaká média chce použít apod.
- ❖ doptávání se, vysvětlování, sdílení, diskuze
- ❖ shrnutí, rekapitulace, ocenění, povzbuzení, uzavření + předkontrakt další společné práce, rozhovoru
- ❖ VÝSTUP - OBRAZY V PÍSKU VYFOCENÉ A VLEPENÉ DO KNIHY ŽIVOTA, OBRÁZKY, TEXT, BÁSNIČKA, KOLÁŽ, ZÁZNAM NA ALBI TUŽCE APOD...

Použitá literatura:

GELDARD, Kathryn a David GELDARD. Dětská psychoterapie a poradenství. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-476-2.

Ukázka ze situační práce s Knihou života

Karolína, 2 psi a “rychlá” sociální pracovnice

Kontext: Karolína 10 let, pěstounům umřela fenka Rona, kterou měla Karolína moc ráda, znala jí od štěněte a trávila s ní hodně času. Karolínka je smutná, chce si o tom povídat. Pěstouni vykopali hrobeček, Ronu do něj uložili, zapálili svíčku a vyprávěli Karolínce příběh, že Rona, než umřela, tak už vybrala pro Karolínku štěnětko, aby nebyla dlouho smutná a měla zase radost. Klíčová pracovnice přijíždí cca měsíc od této události, Karolínka už má štěně, které se jmenuje Ron, je to pejsek a má velikou radost. Při rozhovoru se Karolína ptá, zda by mohla mít v knize života vzpomínku i na Ronu.

Cíle:

- Podpořit dítě v jeho přání a pomoci mu zpracovat bolestnou událost v jeho životě.
- Podpořit pěstouny a propojit je přes společnou ztrátu a truchlení nad pejskem s Karolínkou (v budoucnu se ukázalo jako velmi důležité a nosné.)
- Využít svou účast a autenticitu k prohloubení vztahu s dítětem.
- Situaci pozitivně rámovat a v závěru setkání převést na společnou radost tady a teď celé rodiny (nové štěně)

Použitá média: Respektující empatický rozhovor, kniha od Pernilla Stalfelt, O smrti smrt'oucí, pastelky, výkres, fotky fenky Rony a aktuální fotografie pejska Ronyho.

Postup: Sociální pracovnice si rychle vyhodnotila situaci a během pár minut vymyslela plán podpory, který zúročila mnohokrát i v budoucnosti, vzhledem k možnostem, které v situaci uviděla, dohodla nový kontrakt o čase, prodloužila schůzku o 45 minut.

1. Vyjádřila Karolínce soustrast a byla účastna jejího truchlení a její ztráty, byla autentická, věděla, že teď si to může dovolit a bude to užitečné pro Karolínu. | Proto jí vyprávěla o své ztrátě pejska, kterého měla u babičky, když byla malá.

-
2. Toto lidské spojení využila k “pozitivní konotaci”, začala vzpomínat, proč byl pro ni její pes v dětství důležitý, co všechno s ním zažila apod. Když potom vybídla Karolínku k témuž, Karolínka spontánně reagovala. Sociální pracovníce se tak dozvěděla mnoho zajímavých věcí. Jena z nich ji zaujala, ale nekomentovala jí. Karolínka jako jednu z mnoha věcí, kterou řekla, bylo to, že se k Rony přitulila vždy, když si vzpoměla na maminku, která umřela (předávkování drogami - to ještě Karolínka nevěděla) a mohla jí o mamince všechno vyprávět. Sociální pracovníce toto komentovala povzbuzujícími slovy o tom, jak byla Rony opravdu velmi důležitá a veliká psí máma, když s ní mohla i takové vážné věci sdílet.
 3. Když Karolínka domluvila, zeptala se jí sociální pracovníce, jak by chtěla vzpomínky na Roňu do knihy života zaznamenat. Karolínka vyjádřila obavu, co si o tom bude myslet “mamka” Lenka a “tat’ka” David. Protože sociální pracovníce pěstouny dobře znala, věděla, že v tom Karolínku podpoří a tak jí v tom ujistila. Karolínka potom nadšeně ukázala obrázky, lepidlo, lesklé pastelky a začala zaplňovat 2 stránky...během 20 minut vznikla krásná koláž s fotografiemi Roni, Klárky i Lenky a Davida. Sociální pracovníce projevovala nadšení a Karolínu podporovala a povzbuzovala. Když byla práce hotova, zeptala se Karolínky, zda by chtěla na třetí stranu napsat všechno, co se jí na Roně líbilo a proč pro ni byla důležitá. Karolína souhlasila a za občasného dotazování, byla práce v knize života ukončena. Karolínka na chvíli zesmutněla. Sociální pracovníce se na ni podívala a zeptala se, jestli tam něco nechybí. Karolínka nevěděla a tak jí sociální pracovníce s “lišáckým” úsměvem připomněla, že jí říkala, že Roňa jí poslala “neposluchu” Ronyho. Karolínka se zase usmívala.
 4. Sociální pracovníce se Karolínky zeptala, zda by jí nevadilo, že by zavolali Lenku a Davida, že by se jim obrázek i to co napsala, určitě líbilo. Karolínka souhlasila. Sociální pracovníce pěstouny pozvala a celé setkání nad obrázkem moderovala. Podstatné bylo, že je všechny ocenila za to, jak drží pohromadě a podporují se a že to je to nejcenější, co si lidé mohou dát, když se mají rádi a že díky tomu se v životě dají vydržet a vyřešit téměř všechny problémy.

-
5. Když pěstouni odešli, znovu ocenila Karolínku za její statečnost a pracovitost a zeptala se jí, zda ještě něco nepotřebuje. Karolínka chvíli přemýšlela a pak se jí zeptala, jestli náhodou neví, co se stane, když někdo umře...sociální pracovnice popravdě řekla, že sama si tím není úplně jistá, ale že věří v to, že i když lidé nebo zvířátka, která jsme měli rádi, umřou, vše veselé a dobré zde po nich zůstává....a připomněla Roňu... Karolínka se opět usmála...sociální pracovnice se Karolínky zeptala, zda se spolu nechtějí podívat do knížky, kterou dnes má sebou. Že to je kniha právě o smrti a že ji má sebou, protože věděla, že Roňa umřela (nevěděla však, že Karolínka dnes zmíní smrt maminky). Karolínka byla zvědavá a tak jí sociální pracovnice ukázala knížku, která se jmenovala “O smrti smrt’oucí”.
 6. Karolínka si knihu chtěla přečíst sama. Sociální pracovnice ji ocenila a řekla jí, že kdyby jí při čtení cokoliv napadlo, ať jí klidně zavolá nebo se obrátí na pěstouny a že se za týden uvidí.
 7. Sociální pracovnice se rozloučila s Karolínkou i pěstouny. Karolínka se s knihou hned pěstounům pochlubila a zeptala se, zda jim jí může půjčit, kdyby chtěli.

Výsledek:

Sociální pracovnice dokázala “situačně” velmi dobře využít potenciál a zdroje dítěte i pěstounů, pomohla tak Karolínce zpracovat ztrátu a zármutek nad pejskem. Dokázala vytvořit dobré spojení a zkušenost, že mohou v rodině společně sdílet těžké věci a vzájemně se podpořit a tak vše zvládnout. Díky tomu Karolínka získala jistotu, že může začít mluvit o své mámě.

Ozázky na závěr:

Kde se v kazuistice objevuje téma, kdy si sociální pracovnice klade otázku, ve které fázi se tato pěstounská rodina nachází?

Jaká média sociální pracovnice použila? Byla vhodná vzhledem k věku dítěte?

Kde sociální pracovnice pracuje na posílení resilience?

Kde se objevuje práce se ztrátou a zármutkem?

Co nám tato kazuistika říká o zralosti této sociální pracovnice a o jejích kompetencích?

Použitá literatura:

Tony Ryan a Rodger Walker. Vytváření KNIHY ŽIVOTA: Pomáháme dítěti porozumět jeho minulosti, Praktický rádce. Institut náhradní rodinné péče, PRAHA, 2006.

